

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-147.2020.08>

УДК 811.111

Дичка Н. І., Гураль О. І.

НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ РУХУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

У статті розглядаються способи перекладу англійських дієслів руху у новелах О'Генрі на українську мову та зроблено їх порівняльний аналіз. Матеріалом дослідження послуговували: 1) О. Henry "Selected stories"; 2) Збірка новел О'Генрі "Останній листок". Об'єктом дослідження є оригінал новел О'Генрі і тексти їх перекладу на українську мову. Теоретична значущість статті полягає в тому, що розглянуто способи перекладу дієслів руху та обґрунтовані їх переваги і недоліки. Ці аспекти збагачують і поглиблюють знання семантики в англійській та українській мовах, сприяють подальшій розробці теорії рівнів еквівалентності. Основні теоретичні положення, розглянуті у статті та практичні результати роботи можуть знайти застосування при підготовці усних чи письмових перекладачів, в практиці редакції перекладів, а також для викладання основ теорії та практики перекладу. Було проведено дослідження, що стосувалися семантики дієслів руху, їх класифікації та способів їх перекладу. Зроблено висновок, що англійські дієслова руху полісемантичні і здатні утворювати складні лексичні одиниці. Продемонстровано, що в українській мові нові значення дієслів руху виникають при префіксації. Часто структурні схеми речень у двох мовах різні і, відповідно, переклади значно відрізнялись. Доведено, що перекладацькі відповідності не можна знайти, співставляючи семантичні одиниці і не враховуючи контекст в процесі перекладу. Їх необхідно знайти із комунікативно-рівноцінних висловлювань, об'єднаних при перекладі. У статті представлені дієслова руху, які перекладаються за принципом функціональної, повної еквівалентності такими способами, як: лексико-семантичні заміни, вживання семантичних одиниць в переносному значенні, описовий спосіб. Серед лексико-семантичних заміни, наведено приклади їх видів, такі як: конкретизація, генералізація і модуляція (змістовий розвиток) значення вихідної одиниці. Досліджено ряд невідповідностей між лексичним складом оригіналу і перекладу в зв'язку з їх національно-культурною специфікою.

Ключові слова: способи перекладу, дієслова руху, лексичні одиниці, перекладацькі відповідності, семантичні одиниці, еквівалентність, контекст, значення.

Прагнення до максимального за змістом і структурою наближення перекладу до оригіналу призводить до того, що еквівалентними виявляються не тільки тексти, але й окремі висловлювання в цих текстах, і не тільки співвіднесені висловлювання, але й одиниці вихідної мови (ВМ) і мови перекладу (МП). Використання певної одиниці МП для даної одиниці ВМ (в даному випадку дієслова руху) не випадкове. Дієслова руху належать до найбільш уживаних дієслів, вважаються дієсловами широкої семантики, несуть у собі доволі високий ступінь абстракції, завдяки чому можуть вступати в найрізноманітніші зв'язки з іншими словами. Обидві одиниці мають відносно стабільне значення, і те, що одна з них може замінити іншу в процесі перекладу, свідчить про значну спільність їх значень [2]. Подібна спільність і створює передумови для встановлення між ними відношень перекладацької еквівалентності. Одиниця МП, яка регулярно використовується для перекладу даної одиниці ВМ, називається перекладацькою відповідністю. Близькість

значень одиниць ВМ і МП є лише передумовою для виникнення перекладацької відповідності, але не достатньою умовою цього. Відношення еквівалентності встановлюється при перекладі не між ізольованими мовними одиницями, а між одиницями ВМ і МП, які виступають в складі мовних висловлювань. Тому перекладацькі відповідності не можна знайти, намагаючись співставляти одиниці, які займають аналогічне місце в системах двох мов, які беруть участь в процесі перекладу, а необхідно знайти їх із комунікативно-рівноцінних висловлювань, об'єднаних при перекладі. Використання перекладацьких відповідностей завжди враховує контекст, в якому вживаються одиниці оригіналу, що перекладаються. Відповідності – це одиниці МП, близькі за значенням одиницям ВМ, тому перш за все необхідно встановити, в якому значенні виступає в оригіналі дана одиниця [4]. Зазвичай це виявляється вже можливим в межах вузького контексту. Розглянемо наступне англійське речення і встановимо значення дієслова руху, в якому воно виступає:

I bought the ranch from an old settler who wanted **to move** further west (О'Генрі "Як ховався Чорний Білл").

Це ранчо я купив у одного старожила, що вирішив **податися** далі на захід (переклад Тупайла М.)

Дієслово руху **to move** може означати: рухатися, пересуватися, переміщатися, діяти, управляти, просуватися, подаватися [2]. Перекладач вирішив, що в даному контексті це дієслово слід перекласти як податися. Часто для перекладу дієслів руху використовуються лексико-семантичні заміни – це спосіб перекладу лексичних одиниць шляхом використання в перекладі одиниць МП, значення яких не співпадає із значенням вихідних одиниць, але може бути виведено з них за допомогою певного типу логічних перетворень.

Головними видами подібних заміни є конкретизація, генералізація і модуляція (змістовий розвиток) значення вихідної одиниці. Конкретизацією називається заміна слова чи словосполучення ВМ з більш широким предметно-логічним значенням слова на словосполучення МП з більш вузьким значенням:

Does the trees **moving** make the wind blow? (О'Генрі "Вождь Червоношкірих").

Вітер дме тому, що дерева **хитаються**? (переклад Ю. Іванова)

Деякі англійські дієслова руху мають постійний еквівалент МП, який найбільш повно відтворює їх значення. Такі еквіваленти називають повними еквівалентами. Спосіб перекладу цих одиниць ВМ є сталим постійним способом перекладу, що використовується майже у всіх випадках їх появи в оригіналах і в цьому сенсі відносно незалежний від контексту:

After dark I **drove** the buggy to the little village, three miles away, where we had hired it, and **walked** back the mountain (О'Генрі "Вождь Червоношкірих").

Коли зовсім стемніло, я **відвіз** шарабан у невеличке село, де ми його наймали, милі за три від нас, а звідти **прогулявся пішки** назад до гори (переклад Ю. Іванова).

Досить велика кількість дієслів руху перекладається по принципу функціональної еквівалентності, тобто лексеми ВМ трансформуються у МП

лексичними одиницями іншого семантичного ряду:

Shark Dodson and Bob Tidball, with their booty in a stout canvas bag, **tumbled out** of the express-car and **ran awkwardly** in their high-heeled boots to the engine (О'Генрі "Дороги, які ми вибираємо")

Акула Додсон і Боб Тидбол, запхавши здобич у міцну брезентову торбу, **вистрибнули** з поштового вагону на землю і, **спіткаючись** на високих підборах, **незграбно побігли** до потягу (переклад М. Дмитренка)

Принцип функціональної еквівалентності виявляється в тих випадках, коли англійське дієслово руху замінюється українським словосполученням чи описовим зворотом, але частіше всього при цьому відбувається підсилення інтенсивності руху, емоційного забарвлення ситуації [7].

Значний вплив національно-етнічного компоненту на вибір перекладацької відповідності є помітним в тому, що з числа відповідностей виключаються одиниці МП, які мають подібний компонент значення:

I made him and Bill **shake hands**, and then I **took** Bill **aside** ... (О'Генрі "Вождь Червоношкірих").

Я примусив їх **потиснути один одному руки**, а потім **одвів** Білла вбік ... (переклад Ю. Іванова).

В цьому випадку вибір форм перекладу залишається за перекладачем. Тому важливим фактором в процесі перекладацької діяльності виступає знання мовних норм оригіналу і перекладу, традицій і звичаїв, національного колориту і особливостей психології нації, для якої здійснюється переклад.

В оригіналах і перекладах новел О'Генрі кількісне співвідношення одиниць в цілому майже зберігається, зафіксовано ряд випадків випадання лексем при перекладі або передача значення англійського дієслова руху описовим способом, лексевою іншої частини мови чи словосполученням, що в певній мірі порушує загальну мовну структуру тексту. Нашою метою є дослідити ці випадки.

При перекладі, як відмічає В. В. Акуленко, рівнозначні відношення встановлюються між мовними текстами, а не ізольованими мовними знаками [1]. Адже повна еквівалентність передбачає вичерпну передачу комунікативно-функціонального варіанту значення тексту оригіналу. І не завжди повна ідентичність значень лексичних одиниць є кращим варіантом перекладу. Так що виявлення семантико-стилістичних відповідностей (невідповідностей) окремих лексичних угруповань – один з рівнів порівняльного аналізу текстів оригіналу і перекладу з ціллю виявлення їх адекватності і художньої цілісності.

Як відомо, невелика кількість лексичних одиниць може бути охарактеризована, як повні еквіваленти. Частіше всього це моносемні лексеми в одній або іншій мові.

I **went out** and caught that boy and **shook** him until his freckles rattled (О'Генрі "Вождь Червоношкірих").

Я **вийшов** з печери, піймав хлопчиська і **тряс** доти, доки всі його веснянки не заторохтіли одна об одну (переклад Ю. Іванова).

Найбільша кількість дієслів руху вживається в перекладі по принципу функціональної еквівалентності, коли ті чи інші лексеми мови оригіналу заміщуються в мові перекладу лексичними одиницями іншого семантичного

ряду [9]. Принцип функціональної еквівалентності виявляється в тих випадках, коли англійське дієслово руху замінюється українським словосполученням чи описовим зворотом, але частіше всього при цьому відбувається підсилення інтенсивності руху, емоційного забарвлення ситуації:

Just then one of my eyes saw a roadrunner **skipping down** the hill with a young tarantula in his bill, ... (О'Генрі "Пімієнтські млинці").

Саме в цю мить одне моє око побачило куріпку, що **бігла вистрибом** униз із пагорба, ... (переклад М. Дмитренка)

Спостереження показують, що дієслова руху із загальним значенням, такі як **to go, to leave, to be, to come** (рухатися, бути, прибувати) набагато частіше вживаються в англійській мові, ніж в українській. А це означає, що англійському **to be** відповідає в українському перекладі не тільки бути, але й **стояти, знаходитися**, англійському **to go** – **йти, їхати, летіти**. Співпадання ряду сем в їх семантиці створює передумови для регулярного використання будь-якої із українських лексем в якості заміни англійських **to be, to go**.

After the doctor **had gone** Sue **went** into the workroom and cried a Japanese parkin to a pulp (О'Генрі "Останній листок").

Коли лікар **пішов**, Сью **вибігла** в майстерню і плакала в паперову японську серветку, аж доти та не розмкла (переклад М. Дмитренка)

Лексико-семантичні заміни – це спосіб перекладу лексичних одиниць оригіналу шляхом використання слів, значення яких не співпадає із значенням вихідних одиниць, але може бути виведено за допомогою певного типу логічних перетворень. Головним видом подібної заміни є конкретизація [4]. Це підтверджує наші спостереження про те, що конкретизація – найбільш розповсюджений спосіб перекладу дієслів руху із загальним значенням.

I **jumped up** to see what the matter was (О'Генрі "Вождь Червоношкірих").

Я **схопився**, щоб побачити, що діється (переклад Іванова Ю.)

... I'd **drive**'em to the corral ... (О'Генрі "Як ховався Чорний Білл").

... **зажену** отару до обори ... (переклад М. Тупайла)

Український переклад в більшості випадків є більш яскравим і виразним при перекладі деяких епізодів і за рахунок інших лексичних і семантичних модифікацій, наприклад, вживання дієслівних одиниць в переносному значенні, стилістичне їх оновлення та ін.

There wasn't any roads in sight, so I **footed** it'cross country (О'Генрі "Як ховався Чорний Білл").

Дороги я не знайшов і **почимчикував** навпростець степом (переклад М. Тупайла)

It was so much like a gentleman's private estate that every minute you expected a kennelful of bulldogs **to run out** and bite you (О'Генрі "Як ховався Чорний Білл").

Таке враження, ніби йдеш по чиємусь маєтку і от-от звідкілясь **вихопиться** ціла зграя бульдогів і порве тебе ні за що (переклад М. Тупайла).

Специфічним фактом англійської мови є вживання "парних синонімів". Українській мові це явище не притаманно, і при перекладі зрозуміло, що один із синонімів опускається або змінюється його значення.

Did they **overtake, overhaul, seize**, or lay hands upon the despoiler? (О'Генрі

“Як ховався Чорний Білл”).

Грабіжника **заскочили на гарячому**, його **догнали, схопили**, віддали до суду? (переклад М. Тупайла)

Неспівпадання мовних картин світу обумовлює необхідність лексико-семантичних модифікацій наступного типу:

You **bring** Johnny home and pay me two hundred and fifty dollars in cash ... (О'Генрі “Вождь Червоношкірих”).

Ви **приводите** Джонні додому і платите мені готівкою двісті п'ятдесят доларів ... (переклад Ю. Іванова)

Для вивчення національно-культурної специфіки у вираженні мовними засобами тих чи інших понять фрагментів оточуючої дійсності необхідним є охоплення лінгвістичних джерел, залучення літературної спадщини майстрів слова, мова яких всебічно відображає національний колорит, психологію, менталітет носіїв мови. В цьому плані творчість О'Генрі могла б стати надійним джерелом фактичного матеріалу.

Висновки. Нами було детально розглянуто інтерпретацію англійських дієслів руху в українських перекладах новел О'Генрі. Зроблено висновок, що англійські дієслова руху полісемантичні і здатні утворювати складні лексичні одиниці. Цікаві результати показало порівняння українських перекладів. Часто структурні схеми речень були різними і, відповідно, переклади відрізнялися. Можна відмітити, що перекладацькі відповідності не можна знайти, співставляючи семантичні одиниці і не враховуючи контекст в процесі перекладу. Їх необхідно знайти із комунікативно-рівноцінних висловлювань, об'єднаних при перекладі. Дослідження показали, що дієслова руху перекладаються за принципом функціональної, повної еквівалентності такими способами, як: лексико-семантичні заміни, вживання семантичних одиниць в переносному значенні, описовий спосіб. Досліджено ряд невідповідностей між лексичним складом оригіналу і перекладу в зв'язку з їх національно-культурною специфікою.

Використана література:

1. Акуленко В. В. О ложных друзьях переводчика. Москва, 1969. 158 с.
2. Бердіна О. О. Семантика дієслів руху з градуальною семою в англійській мові [Текст]. *Філологічні трактати*. 2013. Т. 5, № 2. С. 5-12.
3. Іваницька Н. Б. Функціонально-семантична класифікація українських та англійських дієслів. Київ : КНТЕУ, 2004. 196 с.
4. Комісаров В. Н. Теорія перекладу (лінгвістичні аспекти) : підруч. для ін.-ів і фак. іноз. мови. Москва, 1990. 253 с.
5. Генрі О. Дороги, які ми вибираємо, та інші оповідання / переклад з англійської Олександр Гончар. Київ : Знання, 2014. 206 с.
6. Генрі О. Вождь червоношкірих (збірник оповідань) / переклад з англійської Ю. Іванов. Львів : Видавництво “Червона калина”, 2005. 256 с.
7. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика. Москва : Воениздат, 1973. 275 с.
8. Leech, Geoffrey. *Meaning and the English Verb*. Pearson Education, 2004. 131 p.; Levin, Beth. *English word classes and alternations: A preliminary investigation*. Chicago : Chicago University Press, 1993. 366 p.
9. *The Verb in Contemporary English : Theory and Description* / ed. Bas Arts and Charles F. Meyer. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 328 p.

10. Henry O. The Ransom of Red Chief (story collection). United States. Published in Whirligigs, Doubleday, 1907. 256 p.

References:

- [1] Akulenko V. V. O lozhnyh druzyah perevodchika. Moskva, 1969. 158 s.
- [2] Berdina O. O. Semantyka дієслів rukhu z hradualnoiu semoiu v anhliiskii movi [Tekst]. *Filolohichni traktaty*. 2013. T. 5, № 2. S. 5-12.
- [3] Iwanytska N. B. Funktsionalno-semantychna klasyfikatsiia ukrainskykh ta anhliiskyykh дієслів. Kyiv : KNTEU, 2004. 196 s.
- [4] Komisarov V. N. Teoriia perekladu (linhvistychni aspekty) : pidruch. dlia in.-iv i fak. inoz. movy. Moskva, 1990. 253 s.
- [5] Henri O. Dorohy, yaki my vybraiemo, ta inshi opovidannia / pereklad z anhliiskoi Oleksandr Honchar. Kyiv : Znannia, 2014. 206 s.
- [6] Henri O. Vozhd chervonoshkirykh (zbirnyk opovidan) / pereklad z anhliiskoi Yu. Ivanov. Lviv : Vydavnytstvo "Chervona kalyna", 2005. 256 s.
- [7] Shvejcer A. D. Perevod i lingvistika. Moskva : Voenizdat, 1973. 275 s.
- [8] Leech, Geoffrey. Meaning and the English Verb. Pearson Education, 2004. 131 p.; Levin, Beth. English word classes and alternations: A preliminary investigation. Chicago : Chicago University Press, 1993. 366 p.
- [9] The Verb in Contemporary English : Theory and Description / ed. Bas Arts and Charles F. Meyer. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 328 p.
- [10] Henry O. The Ransom of Red Chief (story collection). United States. Published in Whirligigs, Doubleday, 1907. 256 p.

Дичка Н. И., Гураль О. И. Обучение переводу английских глаголов движения на украинский язык.

В статье рассматриваются способы перевода английских глаголов движения в новеллах О'Генри на украинский язык и сделано их сравнительный анализ. Материалом исследования послужили: 1) О. Henry "Selected stories"; 2) Сборник новелл О'Генри "Последний лист". Объектом исследования является оригинал новелл О'Генри и тексты их перевода на украинский язык. Теоретическая значимость статьи заключается в том, что рассмотрены способы перевода глаголов движения и обоснованные их преимущества и недостатки. Эти аспекты обогащают и углубляют знания семантики в английском и украинском языках, способствуют дальнейшей разработке теории уровней эквивалентности. Основные теоретические положения, рассмотренные в статье и практические результаты работы могут найти применение при подготовке устных или письменных переводчиков, в практике редакции переводов, а также для преподавания основ теории и практики перевода. Было проведено исследование, касающиеся семантики глаголов движения, их классификации и способов их перевода. Сделан вывод, что английские глаголы движения многозначные и способны образовывать сложные лексические единицы. Продемонстрировано, что в украинском языке новые значения глаголов движения возникают при префиксации. Часто структурные схемы предложений в двух языках разные и, соответственно, переводы значительно отличаются. Доказано, что переводческие соответствия нельзя найти, сопоставляя семантические единицы и не учитывая контекст в процессе перевода. Их необходимо найти с коммуникативно-равноценных высказываний, объединенных при переводе. В статье представлены глаголы движения, которые переводятся по принципу функциональной, полной эквивалентности такими способами, как: лексико-семантические замены, употребление семантических единиц в переносном смысле, описательный способ. Среди лексико-семантических замен, приведены примеры их видов, такие как: конкретизация, генерализация и модуляция (развитие содержания) значения исходной единицы. Исследован ряд несоответствий между лексическим составом оригинала и перевода в связи с их национально-культурной спецификой.

Ключевые слова: способы перевода, глаголы движения, лексические единицы, переводческие соответствия, семантические единицы, эквивалентность, контекст, несоответствия.

DYCHKA N. I., GURAL O. I. Teaching translating English motion verbs into Ukrainian.

The article deals with the ways of translating English motion verbs in O'Henry's novels into Ukrainian and makes a comparative analysis of them. The study materials were: 1) O. Henry "Selected stories"; 2) O'Henry's collection of *The Last Leaf*. The subject of the study is the original O'Henry novels and the texts of their translation into Ukrainian. The theoretical significance of the article is that the methods of translation of motion verbs are considered and their advantages and disadvantages are substantiated. These aspects enrich and deepen the knowledge of semantics in English and Ukrainian, and further develop the theory of equivalence levels. The basic theoretical provisions discussed in the article and the practical results of the work may find application in the preparation of interpreters or translators, in the practice of editing translation, as well as in teaching the basics of translation theory and practice. Studies have been conducted concerning the semantics of motion verbs, their classification, and how they are translated. It is concluded that English verbs of motion are polysemantic and capable of forming complex lexical units. It has been demonstrated that in the Ukrainian language new meanings of motion verbs arise during prefixation. Often the structures of sentences in the two languages are different and, accordingly, the translations varied considerably. It has been proved that translation cannot be found by matching semantic units and not taking into account the context. It needs to be found in the communicative equivalents that are combined in the translation. The article presents motion verbs that are translated according to the principle of functional, full equivalence in such ways as: lexico-semantic substitutions, use of semantic units in a figurative sense, descriptive way. Among the lexical-semantic substitutions are examples of their types, such as: concretization, generalization and modulation (meaning development) of the value of the source unit. A number of discrepancies between the lexical composition of the original and the translation in relation to their national and cultural specificity are investigated.

Keywords: translation methods, motion verbs, lexical units, meaning, semantic units, equivalence, context, comparative analysis.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-147.2020.09>

УДК 370.67

Думко Н. В.

ФАХОВА ПІДГОТОВКА КУРСАНТІВ ПОЛІЦІЇ ДО ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ

У статті проаналізовано, обґрунтовано та досліджено особливості фахової підготовки курсантів поліції до інформаційно-аналітичної діяльності як однієї з умов формування у них професійної зрілості. Систему інформаційного-аналітичного забезпечення діяльності курсантів поліції визначаємо як взаємозалежну та відповідним чином сформовану сукупність організаційних, організаційно-правових, інформаційних, методичних, програмно-технологічних компонентів, що забезпечує необхідну якість прийнятих рішень за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів та інформаційних технологій з поєднанням принципів проблемної орієнтації та програмно-цільової установки як відносно тематики інформаційного забезпечення, так і відносно вибірковості підготовки інформації та доведення її до курсантів поліції.

Інформаційно-аналітична діяльність – це особливий напрям інформаційної діяльності, пов'язаний з виявленням, опрацюванням, збереженням та поширенням інформації переважно у